

TENEN

Dansk Tekstilhistorisk Forening

9. årgang, nr. 2

Efterår 1998

Indhold:

Luksusforordningen fra 1683	side 3
Kvinder på museum	side 17
Sarier fra Orissa	side 21
Broderi og dragt fra mellemkrigstiden	side 22
Dronningens og Øfolkets Dragter	side 23
Tråden der holdt	side 25
Én bog – to anmeldelser	side 27
Tekstilformidling i Europa	side 29
Japanske og danske kniplinger	side 30
Lundekrog er brændt	side 31
Invitation: Rådhusgobelinerne	side 32
Arrangements- og udstillingskalender	side 33
Telefonliste for TENENs bestyrelse mv.	side 35

TENEN Dansk Tekstilhistorisk Forening

Formand: Susanne Nielsen, Sasserød 16, 5462 Morud, telefon 64 83 11 26
Kasserer: Anni Mejdahl, Nibsbjergvej 10, 7500 Holstebro, telefon 97 42 37 86
Næstformand: Astrid Dueholm, Lembckesvej 12 B, 6100 Haderslev, telefon 74 52 19 54.

Tidsskriftet TENEN

Redaktion: Hanne Frøsig Dalgaard, Bredebovej 33, 6.tv, 2800 Lyngby, telefon 45 88 32 67,
ePost hfd96@internet.dk • Lone de Hemmer Egeberg, telefon 42 81 15 97,
ePost lone.egeberg@get2net.dk • Vibeke og Frits Lilbæk, telefon 48 17 16 47,
ePost vofl@get2net.dk

TENEN udkommer fire gange om året – sidst i månederne juli, oktober, januar og april.
Deadline for redaktionelt stof er seks uger før eller efter aftale med redaktionen.
Artikler og indlæg sendes til Hanne Frøsig Dalgaard
– meget gerne maskinskrevet, på diskette eller med ePost.

Annoncepriser: 1/1 side: 525 kr. 1/2 side: 300 kr. 1/4 side: 185 kr. 1/8 side: 135 kr.

Sats og billedbehandling: Frits Lilbæk • Digitaltryk: VesterKopi • ISSN: 0906-9526

Copyright © TENEN og forfatterne.

Ældre numre af TENEN kan købes ved henvendelse til foreningens kasserer
– så længe lager haves. Prisen er 25 kr.

Flytning meddeles til Post Danmark. Husk at skrive, at du abonnerer på
TENEN, blad nr. 03200 og oplys dit medlemsnummer.

Chronologisk Register
over de
Kongelige Forordninger
og
Aabne Breve,
samt
andre trykte Anordninger,
som fra Aar 1670 af ere udkomne,
tilligemed
et nøiagtigt Udtog
af de endnu gjældende, for saavidt samme i Almindelighed
angaae Undersaatterne i Danmark,
forsynet med
et alfabetsk Register
ved
Statsraad Jacob Henric Schou,
Kammereer ved Hørlunds Toldkammer,

I Deel.

Som indeholder R. Christian V Fæt. fra 1670 til 1699
samt nogle før Hans Tid udkomne Anordninger.

Tredie Udgave.

Kjøbenhavn, 1822.

Paa Ben Guldendalske Boghandlings Forlag,
trykt i det Kongelige Baisenhuses Bogtrykkerie
af C. S. Schubart.

Titelbladet fra Jacob Henric Schou, Kongelige Forordninger og Aabne Breve, Kjøbenhavn 1822.

Luksusforordningen fra 1683

Den forordning, som Christian den 5. udstedte i 1683 imod overdådighed i klæder, mad og drikke var ikke den første af sin art i Danmark. Lignende bestemmelser tog deres begyndelse her til lands under Christian den 3. Men i 1683 er denne blevet udformet så detaljeret, at vi kan få et ganske levende indtryk af tidens forhold.

Også nogle af de følgende forordninger vil blive optrykt i de kommende numre af TENEN. Tilsammen vil de give os et billede af de vilkår, befolkningen var underkastet, og give os indblik i deres dragter og omgivelser, så vi bedre kan forstå de ting, vi kan møde i museerne og endnu også i private hjem.

I denne sammenhæng vil ikke mindst de omtalte dragter og stoffer vække interesse. Selvom forordningen ikke i sin helhed har gyldighed mere, bliver den dog stadig i nogle sammenhænge taget til efterretning især for livet ved hoffet. Selvom systemet med tjenestemænd i offentlige stillinger er ved at være erstattet af overenskomster, kender vi stadig begrebet fra postvæsen og jernbanerne med uniformer forsynet med sølv- eller guldsnore. Blandt gejstlige er forordningen fremdeles reel i sin skelnen efter rang for biskopper og teologiske doktorer.

Forordningen er et led i de ændringer, der måtte ske for at tilpasse samfundet til enevælden. Christian den 5. er den første danske konge, som er blevet født til enevældig monark, og det har præget hele indstillingen blandt befolkningen.

I vores dragtlitteratur har det været udtalt, at folk næppe i stort omfang har rettet sig efter forordningerne, for de er blevet indskærpet gang på gang. Men så enkel er sagen nok ikke. Individuelt har alle mennesker sikkert haft en trang til at anskaffe sig, hvad tiden bød på af nyt, i den udstrækning de havde råd. Men mulighederne for at få nyt tøj er blevet påvirket af den måde, handel og håndværk efterhånden er blevet lagt til rette. De dygtige skræddere, som var i laug, fik eneret på at arbejde i købstæderne. På landet var man henvist til husmænd, der havde lært sig det elementære håndværk. Materialerne, både stoffer og besætning, blev forhandlet i butikker i købstæderne. Men for landbefolkningen måtte indkøbene gøres på markeder eller hos de omvandrede kræmmere, der kom rundt til gårdene. Fra 1600-årene findes der ikke meget bevaret, men de dragter vi kender fra 1700-årene afspejler, hvordan vilkårene har sat de sociale grænser. De handlende har været vel orienteret om, hvad de burde tilbyde i by og på land.

Der er fastsat værdigrænser for de smykker, som var tilladt i de forskellige rangklasser. Det vil være urealistisk at omregne disse beløb til nutids penge. Man må blot erkende, at der er tale om store summer i den tids målestok, og holde de nævnte beløb op i mod hinanden for at forstå deres omfang.

For hvert afsnit er der fastsat bøder, både til de offentlige institutioner, som kongen gerne ville tilgode, og til dem, der anmeldte over-

trædelsen. Hvordan dette system har virket, eller i hvilken grad folk har været nødsaget til at erlægge bøderne, det synes endnu at fortabe sig i det ukendte. Der findes muligvis regnskaber, som kan røbe det, men de venter endnu på granskning

Teksten er gengivet efter Schous Register. De tilføjelser, han har givet om administrative ændringer og tilføjelser, er dog udeladt. Det drejer sig her ikke om en juridisk og historisk kildeudgave. Derimod er der indføjet nogle forklaringer på materialer. For den, der vil granske videre, kan litteraturhenvisningerne

give nogle fingerpeg. For rangklassernes vedkommende henvises til "Dansk kulturhistorisk Opslagsværk".

I – Om Klædedragten

1. Bordyret¹ med Sølv og Guld, som her udi Landet gøres, Perler og alle Slags Ædelstene, Guld- og Sølvstykker² og alle Slags Silke-Stoffer med Guld og Sølv udi, som her i Landet forarbeides, Guld- og Sølv-Kniplinger³ og Galoner, Kiorteler med Ryg-Sabeler⁴ underfoe-

Christian 5.s kroningskåbe af rødt silkefløj med 1400 broderede guld kroner. Selve kroningsdragten er af hvidt, guldindvævet silkesatin. Dragten er tillempet efter 1500-tallets spanske mode, som endnu havde hævd til kongernes salvingsdragter, og efter kongens ønske skulle den kunne syes af dansk tilvirkede stoffer. (Efter Katia Johansen 1993)

ret, alle Slags hvide og andre Kniplinger, maae de alene bruge som betiene nogen Charge i de 7 første Classer i Rangs⁵ Anordningen, og saa mange af dem i 8de Classe, som gjøre virkelig Tieneste.

2. Høie Officerer, Kammer og Hof-Junkere, som gjøre virkelig Tieneste, og de øvrige i den 11te Classe, samt alle Krigs-Officerer til Lands og Vands maae bære Kiorteler med Guld- og Sølv-Kniplinger eller Galoner chamarede.
3. Stoffer med Guld- og Sølv-Blommer, samt alt Slags blommet⁶ Fløiel⁷, som her i

Landet giøres, Knapper af Sølv- eller Guld-Traad, Ringe af 300 Rdlr.⁸, maae de øvrige af de 13 første Classer bruge, som sligt kan anstaae og enten giøre eller have gjort virkelig Tieneste; Og maa ellers ingen, uden de i 1. og 2. § ommeldte, bære noget af Sølv eller Guld paa deres Klæder, støbte Guld-Knapper undtagen, hvilke alle i Rangen, saavel som Adelen i Almindelighed og andre fornemme Folk maae bære, saa og støbte Sølv-Knapper, hvilke enhver uden Forskiel maa bære.

4. Alle i Rangen samt Adelen maae bære sort eller affarvet⁹ slet¹⁰ Fløiel, som det sig best med enhver Charge eller Stand kan beqvemme, saa og alle Slags Silke-Stoffer, hvide og sorte Kniplinger¹¹, som her i Landet giøres (dog maa ingen sine Klæder dermed bebremme, uden de i 1. og 2. § ommeldte), Ringe paa 200 Rdlr., Kiorteler med Loss, Hermelin, Sabels Bugfoder¹², Sabels Foder og Nakker, Maar og andet deslige underfoerede.

Christian 5.s trøje med indvævede ordensornamenter i sølv for elefant- og dannebrogordenen. Stoffet kan være vævet i Danmark. Detaljer i motivet viser, at vævningen er sket mellem 1679 og 1693.

(Efter Katia Johansen 1993)

5. Bispen over Siellands Stift¹³ og Kongens Confessionarius maae bære sorte Fløiels Vinge¹⁴-Kiorteler, Fløiels Huer og Bonetter¹⁵; de andre Bisper sorte Silke-Kiorteler med Fløiels Vinger, saa og sorte Fløiels Huer og Bonetter; Promoti Doctores in Theologia Fløiels Bonetter og Vinger paa deres Kiorteler af Fløiel, saa og Silke-Simarrer¹⁶; Og maa ingen, uden Kiøbsted-Præster, Capellaner i Khavn, Provster og Præster paa Landet, som ere Promoti Magistri¹⁷, bære Bonetter.
6. Promoti Doctores udi andre Faculteter, de som have reist og studeret udenlands, de fornemteste af andre Kgl. Betiente, som ikke have nogen Charge udi Rangen, de 32 Borgere i Khavn, Borgemesterne i de andre Kiøbsteder, andre fornemme Negotiantere og Handelsmænd, de som selv eie og besidde adelige Sædegaarde, og ellers enhver, som interesserer i noget Manufactur¹⁸ for 500 Rdlr., maae bære sorte Fløiels Kiorteler og anden ærbar Dragt af Silke-Grofgrøn¹⁹, Tersenel²⁰, Ferandin²¹, Taft²² og andet slet Silketøi, som her i Landet gøres, saa og alle Slags Ostindiske²³ Silke-Varer, som med Compagniets Skibe hidkomme, og Ringe paa 100 Rdlr., Loss, Maar, Graaverk²⁴ Foder af maadelig Priis; Alle andre maae ei bære Silke, ei heller andre Ringe end slette Guld-Ringe.
7. Qvinderne skal forholde sig, efter det deres Mænd heri er foreskrevet, og maae Døttrene saa længe de ere i Forældrenes Huse, bære hvis disse er tilladt; men naar de blive gifte, skal de rette sig efter de Vilkaar, deres Mænd ere undergivne.
8. De udi de 4re første Classer i Rangen, samt Dronningens Kammer- og Hof-Jomfruer maae bære Slæb paa deres Skiørter eller Kiorteler, saa lange dem lyster; men Døttrene aldeles ingen, dog Grevernes og Friherrerne Døttre hermed ikke meent. De andre i Rangen indtil den 8de Classe, og hvis Mænd gjøre virkelig Tieneste, maae ei bruge dem længere end halvanden Alen²⁵.
9. De udi de 8 første Classer i Rangen, hvis Mænd gjøre eller have været i virkelig Tieneste, maae bære alle Slags Perler og Ædelstene.
10. De andre indtil den 12. Classe inclusive, hvis Mænd ere eller have været i virkelig Tieneste, maae bære et Smykke paa 500 Rdlr., en Ring eller flere, tilsammen paa 300 Rdlr., og en Tour²⁶ Perler paa 200 Rdlr. i det høieste, og intet videre.
11. Alle andre i Rangen uden Forskiel, maae bære et Smykke paa 300 Rdlr., og én eller flere Ringe, tilsammen paa 200 Rdlr., og intet videre.
12. De, som den 6. § ommelder, maae bære et Smykke paa 100 Rdlr., og én eller flere Ringe paa 60 Rdlr. De maae og bære Guldkieder og Guld-Armbaand uden Diamanter eller Ædelstene.
13. Alle i Rangen og de, som den 6. § ommelder, maae bære et Sabels Hals-foeder og Mofte. An-

- dre maae bære dem af Hermelin, Graaeverk eller Bugfoder.
14. Præsternes Hustruer i de andre Kiøbsteder, Provsternes paa Landet og Promoti Magistri deres Hustruer maae bære en tarvelig sort Klædning af slet Silketøj. Gotfolks Pigebørn, som tiene hos dem, som ere i Rangen eller af Adel, og ikke til ordinair Arbeide men til sær opvartning hos Hustruen i Huset bruges, maae bære et slet sort eller affarvet Taftes Skiørt.
 15. Ingen maa give deres Laqveier og Tienere rødt Klæde²⁷ eller andet rødt Stof til Liberie.
 16. De udi de 4re første Classer i Rangen maae alene give deres Laqveier og Tienere Liberie-Snorer med Guld eller Sølv udi; De udi næstfølgende 3 Classer, som giøre virkelig Tieneste, Krigs-Officerer, som ere i Rangen, og Hof-Junkere maae give Liberier med Silke- eller Ulden-Snorer, Fryndser eller Sløifer, og ingen anden. Alle andre maae lade deres Tieneres Kior-teler kante udi Sømmene med det, de ere underfoerede, og give dem at bære, hvad farvede Baand dem lyster.
 17. Ingen af de Kgl. Ministres eller andre Betienters Laqveier eller Tienere maa bære Kaarder.
 18. Carosser ganske forgyldt eller forsølvede uden paa, saa og maledede eller skildrede, item²⁸ inden i med Dammask eller Fløiel betrækkede, saa og Dækkener paa Hestene, maae de alene bruge, som ere i de 8te første Classer og giøre virkelig Tieneste; dog maa ingen bruge Guld- eller Sølv Fryndser i sine Carosser, eller lade dem inden i betrække med noget, som Guld eller Sølv er udi, uden de i de 4re første Classer.
 19. De andre udi de 5 næstfølgende Classer maae have Listerne og Bukkene forgyldte eller forsølvede paa deres Carosser, dog ei med noget inden i betrækkede, som er alt sammen af Silke.
 20. Alle andre maae have tarvelige Carosser, og inden i betrækkede med uldent Tøi eller Læder.
 21. Topper og Qvaster paa Hestene maae de alene føre, som ere i de 4re første Classer i Rangen.
 22. Ingen maa føre Krone over sit Vaaben og Chiffre³⁰, uden Geheimeraadere, høie Generals-Personer, Grever, Friherrer og Ridderne af Elephanten, og maae Geheimeraadere og Ridderne af Elephanten føre Friherlige Kroner, men ingen nogen Kroner anderledes, end som de, dem ere tilladte at føre.
 23. Enhver, som til Vaaben at føre er berettiget³¹, maa føre Vaaben paa sin Carosse; Og maa ingen, som har kronet Hielm paa sit Vaaben, tage Hielmen bort og føre Kronen bar paa Skioldet, men enhver føre sit Vaaben, som det ham er givet, de i 22. § ommeldte alene undtagen.
 24. Hvis herudi er anordnet, skal strax, og i det seeneste 14 Dage efter at det er publiceret, efterkommes. Handler nogen efter den Tid imod nogen af foreskrevne Poster, da have forbrudt til Manufaktur-Værket 500 Rdlr., som skal komme Interessenterne tilgode, og desuden 500 Rdlr. til Qvæst-

Dronning Sophie Amalie, gengivet som voksbuste ca. 1670. Hun var da 42 år og enke efter Frederik 3. Ansigtet er antagelig en livsmaske, og kjolen er overdelen af en af dronningens egne dragter. Håret er sat op i en stor hårknude i nakken, slangekrøller ved siderne, men panden høj og glatbarberet efter tidens mode. Frisuren fremhæves af et buet hovedtøj af sort taft, sølvbrokade og silkebånd. Kjolen er af hvid og lyseblå sølvbrokade med brede sølv- og guldkniplinger. Kniplingerne ved ærme- og halskanten er venetianske, syede kniplinger af fineste hørtråd. Smykkerne er simili, men illuderer tidens smag for fornemme smykker, en række perler om halsen, store smykker på skuldrene holder det stykke sølvbrokade, der smyger sig som en rig kåbe om skikkelsen, og livbåndet er smykker trukket på et silkebånd. (Efter Katia Johansen 1990)

Prins Jørgen, Christian 5.s bror, på den hvide hest til venstre, og andre officerer. Situationen er et slag under den skånske krig i 1675. Herrerne bærer fulde parykker, som givetvis har været pudrede. Halskluden er bundet løst og med rige kniplinger. Ridedragten med den figursyede kjole med slids bagtil, knæbukser og ridestøvler var blevet herremode fra omkring denne tid. Den forreste herre har også en rustning, snarest som paradedragt. Herrerne bærer ikke hovedtøj, i reverens for Christian 5., der er gengivet på den del af tæppet, som her er udeladt, men også på grund af parykkerne. Det blev almindeligt at bære en eventuel hat under armen. (Efter Gudmund Boesen, Christian 5.s Rosenborgtapeter, København 1949)

huset³². Og som den store Overdaadighed, som nu paa en kort Tid, mere end tilforn, har taget Overhaand (meest iblant dem, som ei formedelst Charger eller daglig Opvartning ved Hoffet dertil have haft Anledning, og ikke skulde have ladet sig finde saa villige til noget til Fædrenelandets Nytté at udgive, som til sig selv med uforholden Pragt at ruinere), har forarsaget denne Anordning om Klædedragten; saa advares alle sig herefter at rette og forholde, saafremt de ikke vil være ligesaavel de Høieste lige i Udgifter, som de vil være dem lige i Klæderne, og desuden straffes, som før er meldt.

II – Om Bryllupper

1. De, som sig i Ægteskab ville begive, skal, efter foregaaende Trolovelse og Lysning af Prædikestolen, vies i Kirken; og vil de vies i huset, da søge derpaa, som hidtil, Kgl. Tilladelse.
2. De, som betiene nogen af de Charger, som i Rang-Anordningen ere specificerede, samt Adelen i Almindelighed, maae, for deres egne Personer eller deres Børn, i fælles Venners Overværelse slutte Ægteskabs-Løfter med Haandstrækning og Trolovelse-Ring af Guld, uden nogen Ædelstene at give, hvilket da skal være ligesaa gyldigt, som det af Præsten var forrettet; og maa dertil ei videre indbydes af gifte Personer, end udi alt 4re Par, foruden Forældre, Børn og Sødskende, hvilke maae gives et tarveligt Maaltid

efter 7. §. Hvo derimod handler, med flere at indbyde eller videre Skjænk at give, have forbrudt 100 Rdlr.

3. Andre Geistlige eller Verdslige maae, naar de sig med hinanden forlove eller ved Præsten lade trolove, ei heller dertil flere bede at overvære, end i 2. § ommeldes, og maae de give dem et ordinairt Maaltid Mad; Hvo herimod gjør, bøde 40 Rdlr.
4. Naar Brylluppet er berammet, skal enhver lade sig vie i Kirken eller, naar de have Kgl. Tilladelse, i deres egne Huse. Og maae til Brylluppet, som alene én Dag maa holdes, ei flere bedes, end 12 Par Folk, uberegnet Forældre, Sødskende, Sødskendes Mænd og Koner, Farbrødre og Morbrødre; Ei heller nogen at bedes uden Provinzen eller Bryllups-Stedet, uden Forældre, Børn eller Sødskende; Men ingen maa bede mere til at rede Brudesengen, eller gjøre noget af hvis, som kan forefalde, end et Par af de nærmeste Venner; og i det øvrige saadant ved egne Tienestefolk lade forrette, under Straf af 100 Rdlr.
5. Ingen Brud, af hvad Stand hun er, maa paa sin Bryllupsdag bære andet, end hvad hende selv tilhører; Og haver enhver udi slige Tilfælde sig efter Anordningen om Klædedragten at rette.
6. I Brudehuset maa ikke med andet klædes, end med hvis den, Brylluppet gjør, eller Brudgommen selv tilkommer, under 30 Rdlr.s Straf.
7. For Brylluppet maa intet Tracément til nogen anrettes; og til

- Bryllupper maa ei videre Mad gives, end 8 Retter; ei heller maae Piramider af Sukkerbagerie iblandt Bryllupskosten anrettes, meget mindre nogen Overdaadighed med sær kostbare Retter optænkes, men alting tarvelig og efter enhvers Vilkaar indstilles. Hvo herimod handler, bøde 100 Rdlr.
8. Geheimeraader, Grever og Friherrer maae bruge til deres Sænge Fløiel med Guld- eller Sølv-Fryndsser og Snorer af samme Slags, dog ikkun paa Kanterne, men ei Broderie af Guld eller Sølv, langt mindre noget Guld- eller Sølvstykke.
 9. De, som er i Rangen, ere efter Friherrerne, og ellers Adelen i Almindelighed maae ei bruge andet til deres Brudesenge, end Taft, Atlask³³, Damask²⁹ eller andet Silketøi med mindre det i Khavn er giort eller ved Compagniets Skibe fra Indien indført. Og maae de have Silke-Fryndser og deslige, som her i Landet er giort, men ei Sølv- eller Guld-Fryndser, Kniplinger eller Snorer, ei heller Kniplinger om Lagnerne; Til Overdyne og Puder kan bruges det samme, som til Omhæng er tilladt.
 10. Til Brudestoel eller Brudeskammel maa ei bruges andet, end et vævet Tapet uden Fryndser eller Kniplinger; Hvo herimod handler, give til Straf 50 Rdlr.; Og maa ei heller nogen, under lige Straf, bruge Himmel ved Brudestolen, Brudebenken hvor de vies, eller over Bordet, uden de, som til den 4de Art. inclusive i Rang-Fr. ere indførte.
 11. De fornemmeste af den geistlige Stand og fornemme Borgere og Negotianter maae bruge Taft eller Atlask til deres Brudesæng.
 12. Haandværks- og Tienestefolk skal lade sig nøie med Rask³⁴ eller andet uldet Tøi, som her i Landet gøres, dog uden Fryndser, Dusker eller Snorer, under 50 Rdlr. Straf.
 13. Haandværks- og Tienestefolk maae ei have videre Følge, end 6 Par Folk, hvilke maae gives et tarveligt Maaltid af 4 Retter Mad. Hvo herimod handler, bøde 40 Rdlr.; Dog formenes ingen at møde i Kirken eller Huset, for at høre Brudevielsen og at ofre med Brudefolkene.
 14. Ingen Brudegave maa i begge Rigerne³⁵ gives eller tages af nogen, Tienestefolk undtagen; dog maae Forældrene give deres Børn efter deres Vilkaar og Tilstand. Hvo herimod gjør, give til Straf 500 Rdlr.
 15. Ingen Brudgom maa give til Brudens Venner eller Søsken- de noget af Ædelstene, Perler eller deslige; men hvo som vil noget forære Brudens Moder eller, om hun er død, til dem, i hvis Huus Bruden er, maa ei give videre i giort Guld, Sølv eller Penge end 100 Rdlr.s Værd.
 16. Til Bryllupper paa Landet maa ikke bedes mere, end 8 Par Folk, dog de nærmeste Venner, som for er meldt, uberegnet; og maa Bryllupskosten gives samme Dag, som Brylluppet holdes, saa og næste Dag derefter og ei længere.
 17. Præsterne skal andre herudi med et got Eksempel foregaae;

Gerhard Albert Schumacher var præst fra 1665 til sin død 1699 ved Skt. Olai Kirke i Helsingør. Det fornemme portræt viser ham mørkhåret og med skæg, en lille rund sort kalot, håret i en fyldig frisure, der kunne passe til den udbredte parykmode for herrer, pibekraven er bred og i mange lag af ganske tætte pibede folder. Den sorte kjole har ingen synlig lukning, men fra skuldrene falder den stive vinge ned som et løst tilbehør, ærmerne er vide og bekvemme. I hånden holder han sin baret, eller bonnet som den kaldtes på denne tid, til udendørs brug. (Nationalmuseet foto)

- Og maa ingen udi de andre Kiøbsteder eller paa Landet give mere, end 6 ordinaire Retter Mad, hvortil intet Vildt maa anrettes, medmindre den, som Brylluppet gjør, har Jagt-Retighed. Hvo herimod handler, bøde 50 Rdlr.
18. Præsterne maae ei foreskrive nogen, hvad de vil have for Copulationer, men lade sig nøie, med hvis enhver efter sin Evne af egen Villie vil give; Og naar Brudevielser i de andre Kiøbsteder eller paa Landet forrettes, være sig i Kirken eller i Husene, skal det ingen være forment af dem, som til Brylluppet budne ere, at ofre Præsterne.
 19. Skolernes og deres Betienters Belønning forbliver, som hidtil, indtil videre Anordning.

III – Om Barseler

1. Naar et Barn er født, skal strax Forældrene eller de hosværende sørge for, at Barnet kommer til Daaben, det snarest skee kan, og ei dermed lade opholde over 8te Dage, under 30 Rdlr.s Straf.
2. Naar en Qvinde kommer i Barselseng, maa ei nogens Bud, for at lade nogen det vide, derom udskikkes til andre, end Forældre, Børn og Sødskende, af hvilke ingen i Huset maa opvarte, for at tage imod Besøgelser, imedens hun ligger i Barselseng, ei heller maae nogle Qvinde bestilles til noget i Huset at forrette, men sligt skal ske ved deres Folk i Huset, under 50 Rdlr.s Straf.
3. Alle skal lade deres Børn døbe i Kirken; og skeer det en Prædiken-Dag, skal de først døbes efter Tienesten; Og de uægte Børn skal christnes efter 12 Slet. Vil nogen have Musik i Kirken, da betales derfor efter Billighed.
4. Naar Barnet døbes, maa det ikke prydes med Smykker, Perler eller Ædelstene, under 30 Rdlr.s Straf.
5. Til Barnedaab maa ei flere Faddere bydes, end 5 Mandfolk og Qvindfolk tilsammen. Og maa i begge Rigerne ingen Fadder gave gives eller tages, under 500 Rdlr.s Straf, hvilke de, sig herimod forsee, være sig den der giver eller den der tager, skal betale.
6. Med Barnet maa ikke følge mere, end 3 Par Qvindfolk, enten til eller fra Kirken, og skal de være i Kirken med Barnet, inden Præsten gaaer af Prædikestolen, hvis ikke, skal den, som bær Barnet, om det er en Bonde-Qvinde, give til Straf til Sognets Fattige 1 Rdlr.; Er det en anden hæderligen Qvinde, da 10 Rdlr.; hvilke Penge Degnen eller Klokkeren skal indkræve og levere Kirkeværgerne at uddele.
7. Præsterne maae ingenlunde foreskrive nogen, hvad de skal give dem, for Børn at døbe, men nøies med hvis enhver af frie Villie dem vil give, eller i slig Tilfald ofre.
8. Ingen Tractement af Mad, Confect eller Drik maa gives i Kiøbstederne, enten naar Børnene med Kgl. Bevilling døbes i Husene, eller naar de gaae til eller

fra Kirken med Barnet; Og skal al Barselkost være afskaffet, uden nogen vil tractere med ordinar Spise, hvis Faddere han af sine nærmeste Venner har indbudet.

9. Samme Dag Barnet christnes, maae Forældrene tractere paa Landet de Fremmede, som dertil ere budne, med et tarveligt Maaltid Mad.
10. Bøderne skal være forfaldne i Khavn $\frac{1}{3}$ til Staden, $\frac{1}{3}$ til Børnehuset og $\frac{1}{3}$ til Angiveren, og i de andre Stæder $\frac{1}{3}$ til Magistraten, $\frac{1}{3}$ til Angiveren og $\frac{1}{3}$ til Kiøbstadens Hospital³⁶, hvor Hospital er; men hvor ingen er og paa Landet, da $\frac{1}{2}$ till Angiveren og $\frac{1}{2}$ til næste Hospital; Og hvor Magistraten forsømmer at tale derpaa, skal de ikke aleneste intet deraf nyde, men Bøderne betale; Og tilstedes ellers enhver at være Angiver og paa Sagen at tale.

IV – Om Giestebud

Naar nogen beder ordinar sine Venner til sig eller noget Giestebud vil anrette, maa han ikke give mere, end 6 enkelte Retter Mad uden Confect og Sukkerbagerie; dog Geheimeraadene, Greverne, Friherer og andre Kgl. Fornemmeste Betsiente, som hos Kongen Selv daglig Opvartning have, hermed ikke ment; men de maae tractere, som dem selv lyster, i Henseende til de Personer, som af dem indbydes; Hvo herimod sig forseer, bøde 100 Rdlr. til dem, som i forskrevne Frere ommeldte.

Noter:

1. Bordyret: Fransk bordure = kant. Her i betydningen broderet eller besat med.
2. Guld- og Sølvstykke: Gyldenstykke, silkestof tæt mønstret med indvævet guld/sølvtråd.
3. Både metalkniplinger og galoner hørte til possementmageriet.
4. Sabel: Zobel, Sibirisk pelsdyr i mårfamilien, her rygpels.
5. Rangfølgen: Indført 1671 med løbende ændringer. Omfatter Adelen og de højere embedsmænd. Kongens ægte sønner har første rang. Se "Dansk kulturhistorisk Opslagsværk".
6. Blommet: med blomstermotiv
7. Fløiel: Fløjel, et vævet stof med et opretstående flordække. Dette kan danne et mønster, f. eks. blomster, eller dække bunden helt, såkaldt slet.
8. Møntenheden var: 1 daler = 6 mark á 16 skilling. Købekraften er det for kompliseret at komme nærmere ind på her.
9. Affarvet: Farvet, enten sort eller i kulører.
10. Slet: glat.
11. Kniplinger, hvide af hør- eller silketråd, sorte af silketråd.
12. Bugfoder: Pels fra dyrets bug, Nakkefoder ligeså nakkenskindet.
13. Indtil reformationen i 1536 var Roskilde Sjællands eneste stiftsby. Efter reformationen fik Vor Frue Kirke i København stigende betydning i forbindelse med Københavns Universitet og biskoppen fik residens i København. I 1911 blev Sjælland delt mellem Roskilde og Københavns Stift og fra 1960 tillige Helsingør Stift.

14. Vinge: Den stive forkant, som også findes på nutidens præstekjole.
15. Bonet: Det hovedtøj, som også blev kaldt baret, og er syet af vævet stof i modsætning til hatten af filt.
16. Simarre: En mandskjortel med stor vidde og åben foran, som kom på mode i 1500-årene. Efterhånden blev det en akademisk dragt. For danske præster blev det en enklere variant af embedsdragten, uden den stive vinge og med mulighed for bladkrave i stedet for den noget besværlige pibekrave.
17. Promoti Magistri: Teologiske kandidater, der havde bestået eksamen på universitetet, og ikke blot indsat i præsteembede efter en privat overhøring hos biskoppen.
18. Manufactur: Fabrik med ud-salgsvirksomhed, der blev privilegeret med statsmidler. Det var en produktionsform, som blev støttet kraftigt i løbet af 1600-årene for at undgå kostbar import.
19. Grofgrøn: Fordansket af fransk, gros grain, grovtrådet, ofte grønt stof af uld eller halvuld, men her af silke.
20. Tersenel: Silkestof, evt. med luv som fløjl.
21. Ferandin: Dette stof findes ikke forklaret i den anførte litteratur om periodens dragter.
22. Taft: Lærredsvævet glat silketøj. Glat i betydningen umønstreret.
23. Ostindisk Compagni blev oprettet under Christian den 4., men genetableret 1670
24. Graaverk er pels af hjemlige vilde dyr, især ræv, evt. ulv.
25. 1 sjællandsk alen = ca. 63 cm. Først i 1690erne skete der en nøjere regulering af målesystemet.
26. Tour: række.
27. Klæde: Heluldent, tætvævet af kartegarn og valket.
28. Item betyder det samme.
29. Damask: Satinvævet silkestof med mønster, der fremtræder i skiftende trend- og islæteffekt, på bagsiden modsat.
30. Chiffre: heraldisk kendemærke
31. Ifølge privilegier af 11. februar 1679 blev også borgerligt fødte rangspersoner anset for adelige i kraft af deres charger.
32. Qvæsthuset blev oprettet 1658 i København, hærens sygehus, fattighus og krigsinvalidehjem.
33. Atlask: Glat, satinvævet silketøj.
34. Rask: Tarveligt, let uldstof, oprindeligt fra byen Arras i Belgien.
35. Begge Rigerne: Norge og Danmark.
36. Hospital: fattighus og alderdomshjem.

Litteratur:

- Jacob Henric Schou, *Chronologisk Register over de Kongelige Forordninger og Aabne Breve, 1. Deel 1670-1699*, København 1822. 13. Mart. 1683 Forordning om Klædedragt, Bryllupper, Barseler og Giestebudde (for at forekomme den overhaandtagende Overdaadighed i Klæder samt Mad og Drikke).
- Andersen, Ellen, *Danske Bønders Klædedragt*, København 1960.
- Andersen, Ellen, *Moden i 1700-årene*, Danske Dragter, Nationalmuseet København 1977.
- Christensen, Sigrid Flamand, *Kongedragterne fra 17. og 18. Aarhundrede, I-II*, København 1940.
- *Dagligliv i Danmark 1620-1720*, red. Axel Steensberg, København 1969.

- *Dansk kulturhistorisk Opslagsværk*, bind 1-2, red. Erik Aistrup og Poul Erik Olsen, Dansk Historisk Fællesforening København 1991.
- Jensen, Birger, Pelsdyr og Pels, *Natur og Museum 23/4*, Naturhistorisk Museum, Århus 1984.
- Johansen, Katia, *Kongelige Kjoler*, Rosenborg, København 1990.
- Johansen, Katia, En aura af historisk magt og pragt, i *Fra korsridder*

til ridderkors, red. Tage Kaarsted og Jørgen Hein, Odense 1993, side 271-322.

- Lorenzen, Erna, *Folks tøj i og omkring Århus ca. 1675 – ca. 1850*, Århus 1975.
- Nielsen, Esther, *Farvning med planter efter gamle metoder*, København 1972.

Hanne Frøsig Dalgaard

Kvinder på museum

På Middelfart Museum kunne man i sommer opleve en spændende og absolut seværdig udstilling med titlen: Kvinder på museum.

En omtale af udstillingen i en lokalavis lokkede mig til Middelfart en kold og blæsende sommerdag – rigtigt museumsvejr!

Udstillingen var tilrettelagt af Harriet M. Hansen, og der blev sat fokus på en række kvinder, som i årenes løb har bidraget med gen-

stande til museets samlinger – kvinder bosat i eller omkring Middelfart – kvinder fra meget forskellige samfundslag – kvinder der har foræret museet få eller mange genstande.

Genstandene, der var udstillet, er indkommet til museet i perioden 1919-1980, en periode hvor indsamlingspolitikken måske ikke var præget af samme bevidsthed som i dag.

Kristine, Marie og Laura Laugesen. Tre søstre som boede sammen hele deres liv i det hjem, deres forældre havde efterladt dem. I deres almindelighed var de typiske – mange kvinder forblev ugifte i tiden omkring århundredskiftet. Søstrene har bl.a. bidraget med tekstiler og håndarbejder til Middelfart Museum.

Det handlede dog ikke kun om genstande – ja, på en måde var genstandene det sekundære på denne udstilling, der var præget af mange fotografier og lange tekster, som man absolut måtte fordybe sig i – men det havde de andre museumsgæster ikke tid til, bemærkede jeg! At gå bag om genstandene og sætte fokus på givernes liv er en interessant indfaldsvinkel, derved kommer mennesket i fokus – ikke genstandene.

På museet erkender man at stå i dyb gæld til disse kvinder, hvis historiske interesse har været med til at danne det, som i dag udgør grundstammen i Middelfart Museum.

Men hvem var så disse kvinder? Set med mine øjne var der tale om selvstændige og atypiske kvin-

der – kort sagt: kvinder med power. Hvis de ikke fik en karriere, der hed mand og børn, fyldte de simpelthen deres liv ud med noget andet: Undervisning, kunstnerisk arbejde eller noget helt tredje. Det skal dog siges, at det “almindelige” kvindeliv også var dokumenteret på udstillingen, alligevel var det det, der var anderledes, man bemærkede. Hovedparten af kvinderne levede indenfor perioden 1850-1950, en tid præget af store samfundsforandringer.

At omtale alle de kvinder, hvis liv blev tegnet med få og velvalgte “streger” på udstillingen, bliver for omfattende. Nogle få af kvinderne skal dog omtales her. Udvalget er subjektivt, men jeg har prøvet på at skele til bredden.

Middelfarts fattigudvalg fotograferet omkring 1925. Mine Petersen i forreste række var – sammen med to andre på billedet – fattigforstandere, dvs. dem der i praksis havde ansvaret for udførelsen af kommunens fattigforsorg.

Kommunelærerinde Marie Demant (1868-1924) var ansat på Kauslunde Skole. Hun samlede på almuemøbler og gamle tekstilredskaber, hvoraf flere vistest på udstillingen.

Modehandler Emilie Schmidt (1851-1931) var datter af en skrædder. Som 18-19-årig begyndte hun at sy hatte, og efterhånden blev hun Middelfarts hovedleverandør af damehatte og modepynt. Fra 1870 og frem til forretningen ophørte omkring 1920, havde hun hvert år gemt en eller to hatte – årets mest solgte modeller. Hattene blev skænket til museet i 1931.

Fra Maren Poulsen (1824-1887) er bl.a. indkommet nogle meget fine prøvebøger med tylstrækning, strikning og hårarbejder.

Fotografen Asta Liktenberg (1876-1964) som i 1897 etablerede Kystateljéet i Vedbæk, har foræret museet en del materiale om faderen Claudius Madsen, der var redaktør på Middelfart Avis.

Fagforeningskvinden Mine Petersen (1868-1953) blev i en ung alder enke med 5 børn, hvorefter hun blev ansat på Nordisk Kabel og Tråd i 1902. Hun var formand for Kvindeligt Arbejderforbunds afdeling i Middelfart, og hun kom senere i forbundets hovedbestyrelse. Hun må have haft usædvanlige ressourcer, eftersom hun først gik på pension som 74-årig. Fra hende eksisterer der betegnende nok kun én genstand – en hæklesæske – men hendes liv er dokumenteret på anden vis.

Hvad gemmer kvinder i skufferne? De gemmer tekstiler og håndarbejder – især når de er smukke, og det viste udstillingen også en del

eksemplere på, bl.a. fra Vejlbj Munkegård, som har været i den samme slægts eje siden 1700-tallet.

Udstillingen var – naturligt nok – forankret i det lokale, men den var også almen, og derfor blev den så nærværende. Ved første øjekast var det en lille udstilling, men så snart man var indfanget i dens univers, opdagede man, at den var indholdsrig og stofmættet. De mange tekster fordrede fordybelse og har antagelig fået en del udstillingsgæster til at stå af – men man kan vel heller ikke gøre alle tilfredse. Jeg savnede et katalog – eller i det mindste en folder – især fordi dette katalog også ville have stor værdi, nu hvor de forskellige genstande atter ligger på magasin.

*

På Brogade 8 i Middelfart ligger Henner Friisers Hus, der er et bindingsværkshus fra omkring 1580. På 2. sal kan man se Emilies hatte, og det skal man ikke snyde sig selv for. Der er tale om en permanent udstilling, som åbnede i 1996. Grundstammen er som nævnt Emilie Schmidts hatte, der senere er blevet suppleret med flere samlinger af både ældre og nyere dato. 125 hatte viser moden fra 1860-1960, og hattene er meget smukt udstillet i det gamle hus. Der er også spejl og prøvehatte, så man ved selvsyn kan konstatere, om man har hattehoved eller ej!

I hatteudstillingen indgår ligeledes nogle dragter, men begrundelsen for at lige præcis disse dragter skal udstilles, er noget uklart. Dragterne virker nærmest som "fyld" og spolerer egentlig den stramhed, der præger hatteudstil-

Emilie Schmidt som ung. Foto antagelig fra 1865.

lingen. Udstillingsteknisk må det kunne gøres bedre.

Hvad der især påkalder sig opmærksomheden er hattene fra ti-

den før 1900. Detaljerige, forfinede og et udsøgt håndværk. Hattesamlingen skulle være Danmarks største – nu er det ikke størrelsen det kommer an på, men kvaliteten, og det har denne samling. Der er ingen tvivl om, at den er enestående.

Susanne Nielsen

PS.: Vær lige opmærksom på, at hatteudstillingen kun er tilgængelig for publikum i påsken, i sommermånederne juni til september, i efterårsferien samt op til jul.

Hatteudstillingen på Middelfart Museum blev genåbnet 20. juni 1996 af Dronning Margrethe, som fik overrakt en kopi af sommerstråhatten fra 1880'erne.

Til lykke!

Rektor, cand. pæd. Hanne Pjedsted, Design Seminariet i Højer, fortjener et STORT TILLYKKE! for sin ny erhvervede akademiske grad.

Som den første har Hanne Pjedsted samtidig med sin krævende

stilling gennemført uddannelsen til cand. pæd. i tekstilfag på Institut for Æstetiske Fag og Mediepædagogik ved Danmarks Lærerhøjskole.

Hanne Frøsig Dalgaard

Rundvisning i Sarier fra Orissa

Lørdag den 29. august var en lille gruppe samlet i Kunstindustrimu-seets Tekstilrum for at se og høre om indiske sarier, fortalt af Tove Frederiksen som har samlet og rejst siden 1983. Sarierne er fra Orissa, som er en delstat i det østlige Indien ud mod den Bengalske Havbugt.

Da Tove Frederiksen begyndte sine rejser i Indien var der landsbyvævere overalt, men nu har industrien taget over og der findes kun få vævere tilbage.

Sarierne er vævet i ikatteknik og alm. lærredsvævning og materialerne er bomuld, silke og guld. En sari er ca. 1,20 × 5,50 m og har fine

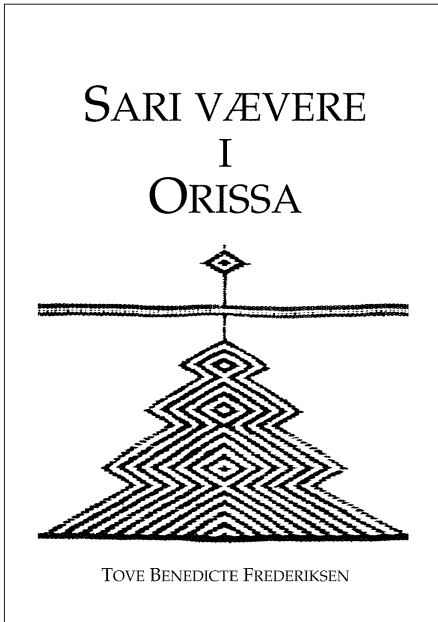
borter i siden og fornedet; disse borter er meget vigtige og kan have symbolsk indhold som lotusblomst, fisk, fugle, løver, elefanter, redskaber og templer – hvert symbol har sin betydning “ligesom i vore navneklude”. De smalle borter er i siden ved ægkanten og midterstykket, som kaldes body, kan være med eller uden dekorationer. Pallaven er den brede bort, som lægges over venstre skulder og hænger løst ned ad ryggen, men den kan også tages om hovedet som tørklæde. Sarien kan for kendere fortælle hvilken del af landet bæreren kommer fra og hvor gammel hun er.

Da man vævede i landsbyerne var det væven, der bestemte hvor stort huset skulle være, da den fyldte et helt rum. Mændene vævede mens kvinder og børn indfarvede og spoledede garn.

Efterhånden er der kommet vævekooperativer rundt omkring i byerne, og disse har overtaget vævningen af sarier. Derfor er der meget få vævere tilbage i hjemmene.

Det var en spændende eftermiddag og Tove Frederiksens fortællerglæde var stor, man følte næsten at man var derude og kunne høre væveslagene.

Birte Rendby-Madsen

I forbindelse med sari-udstillingen har Tove Frederiksen udgivet et 40-siders hæfte. I TENEN 8,4 var der et kapitel fra hæftet.

Broderi og dragt fra mellemkrigstiden

Søndag den 16.8.98 havde Margit Ambeck inviteret til at se de ting, hun havde gemt fra sin mors tid som butiksindehaver i Hylke ved Skanderborg. Det blev en festlig oplevelse, den ene historie fulgte den anden – Margit var fuld af minder, som fulgte med ved fremvisningen af genstandene, der var en utrolig blanding af nips, broderier, hvide som kulørte, engelsk og venetiansk broderi. Det kulørte var præsenteret ved små toiletgarniturer og en del børnetøj.

Spændende var det at se de voksnes klædedragt, bryllupskjole og selskabskjoler. Her oplevede vi hvordan moden skifter, både det tøj vi bærer, og det vi pynter vore hjem med. Men som altid når der er gået en menneskealder ser vi det igen, men indrettet efter tidens krav.

Snakken gik utrolig livligt, og det var nærmest umuligt at notere ned, så derfor ingen enkeltheder.

Mapper lå her mange af – “tag bare ud og se på det” sagde Margit, hvilket vi gjorde god brug af. Der var så meget at en eftermiddag knapt var nok. På hylder og i skabe var der stillet porcelæn i miniatu-reudgaver, små dukker og meget andet. Prikmønstre til påtegning af

Barnedragt med tilhørende mønstre fra 1930'erne.

stoffer var der mange af, godt brugt. Ikke at forglemme hjælpemidlerne, der har været anvendt til broderierne og målestokkene til metervarerne.

Derfor tak til Margit Ambeck for nogle herlige timer, tak for kaffe og lagkage, som var optakt til en usædvanlig eftermiddag.

Ruth Jacobsen

Svensk TV

UR-akademien, der sendes i svensk TV søndag morgen begynder søndag den 29/11 fra kl. 9:07 til 9:15

en serie på 15 dele om middelalderbroderi. Til foråret skulle der begynde en serie om kattuntryk.

Museumsbesøg og boganmeldelse:

Dronningens og Øfolkets Dragter på Svendborg & Omegns Museum

Dronningens og Øfolkets Dragter.

Redigeret af Henrik M. Jansen.

Skrifter fra Svendborg & Omegns Museum. Bind 40, 1998.

ISBN: 8787769-94-8.

Pris 108 kr. med forsendelse.

I forbindelse med Danske Folkedansere og Danske folkedanseres Spillemandskreds' landsstævne i Svendborg i juli 1998, var der på Anne Hvides Gård en særudstilling: Dronningens og Øfolkets Dragter.

På museerne i Ærøskøbing, Marstal, Rudkøbing, Faaborg, hos Tåsinge Folkemindesamling og på museet i Svendborg findes der mange dragter og dragtdele bevaret. Udstillingen præsenterede et udpluk af det, der er et særkende for egnen. Mandstøjet var desværre gemt bag en skillevæg på førstesalen, hvorimod kvindedragterne havde fine betingelser i stueetagen. Det var således en empirebul med et vifteformet, wienerlægget skød, kantet med silkebånd, der brændte sig fast i min hukommelse.

Inspireret af den Rømdragt Dronningen fik i 1996 ved landsstævnet i Birkerød, henvendte de lokale arrangører sig til hoffet for at forespørge om lån af andre af Dronningens folkedragter. Tilsagn blev givet, og på førstesalen stod tre af Dronningens folkedragter: Den grønlandske, den færøske og Rømdragten. Det var en dejlig oplevelse at gense Rømdragten og samtidig at få de to andre dragter at se på tæt hold.

For os var det en glædelig overraskelse at de plancher, som vi i 1996 var med til at producere, fortsat er brugbare og illustrative. Plancherne beskriver Dronningens

Særk

Indeholder et kvindeligt særk (apron) med en hvidt sølvfarvet blomstermønster og en hvidt sølvfarvet kant. Særket er lavet af et let og luftigt stof og har en hvidt sølvfarvet kant. Særket er lavet af et let og luftigt stof og har en hvidt sølvfarvet kant.

Indeholder et kvindeligt særk (apron) med en hvidt sølvfarvet blomstermønster og en hvidt sølvfarvet kant. Særket er lavet af et let og luftigt stof og har en hvidt sølvfarvet kant. Særket er lavet af et let og luftigt stof og har en hvidt sølvfarvet kant.

Strømper og hosebånd

Indeholder et kvindeligt særk (apron) med en hvidt sølvfarvet blomstermønster og en hvidt sølvfarvet kant. Særket er lavet af et let og luftigt stof og har en hvidt sølvfarvet kant. Særket er lavet af et let og luftigt stof og har en hvidt sølvfarvet kant.

Indeholder et kvindeligt særk (apron) med en hvidt sølvfarvet blomstermønster og en hvidt sølvfarvet kant. Særket er lavet af et let og luftigt stof og har en hvidt sølvfarvet kant. Særket er lavet af et let og luftigt stof og har en hvidt sølvfarvet kant.

Rømedragt og mange detaljer vises i nærbilleder.

Plancheudstillingen om Dronningens Rømedragt kan i den kommende tid ses i Ikast, se kalenderen.

I forbindelse med udstillingen er kataloget blevet til en bog med mange billeder.

Bogen, der er på 78 sider, indledes med billeder af Dronningens tre dragter og billeder, hvor Dronning Margrethe II bærer disse dragter.

Afsnittet om Rømedragten fortæller kort om dragtens tilblivelse. Et nærbillede af særken viser Dronningens eget valg af initialer: MFD, der står for Margrethe Frederiks Datter.

Folketøj på Ærø er et afsnit, hvor klædedragtens udvikling beskrives, og hvor vi lærer lidt dialekt med begreber som stebbetøj, bøllen og kalothøllen! Der fortælles også, at selv om øen ikke er så stor, kunne man på kvindernes hovedtøj se, om de kom fra øst eller vest, alt afhængigt af om snippen på

korsklædet/højklædet stak bagud eller vendte opad!

Svendborg Museum har en stor samling af trykklodser til både bloktryk og blåtryk. Derfor er afsnittet om kattuntryk et naturligt indslag.

Helt specielt er der et stort afsnit med billeder og beskrivelser af de udstillede lokale dragtdele. Dette afsnit synes jeg er særdeles fyldestgørende og en vigtig kilde til viden og inspiration for de, der tænker på at sy egen folkedragt.

Vibeke Lilbæk

Fotocollagen på dette blads forside viser Dronningens tre folkedragter.

Billedet af Dronning Margrethe i Rømedragt stammer – ligesom bogens forsideillustration – fra folkedanser-landsstævnet i Birkerød i 1996. Grønlænderdragten til venstre og færødragten til højre er fra udstillingen i Svendborg.

Fotocollage: Frits Lilbæk

Tråden der holdt, *boganmeldelse:*

Dansk gobelin kunst 1998 / Danish tapestry 1998.

Red.: Vibeke Woldbye.

Det Danske Kunstindustrimuseum & Kunstmuseet Køge Skitsetsamling 1998.

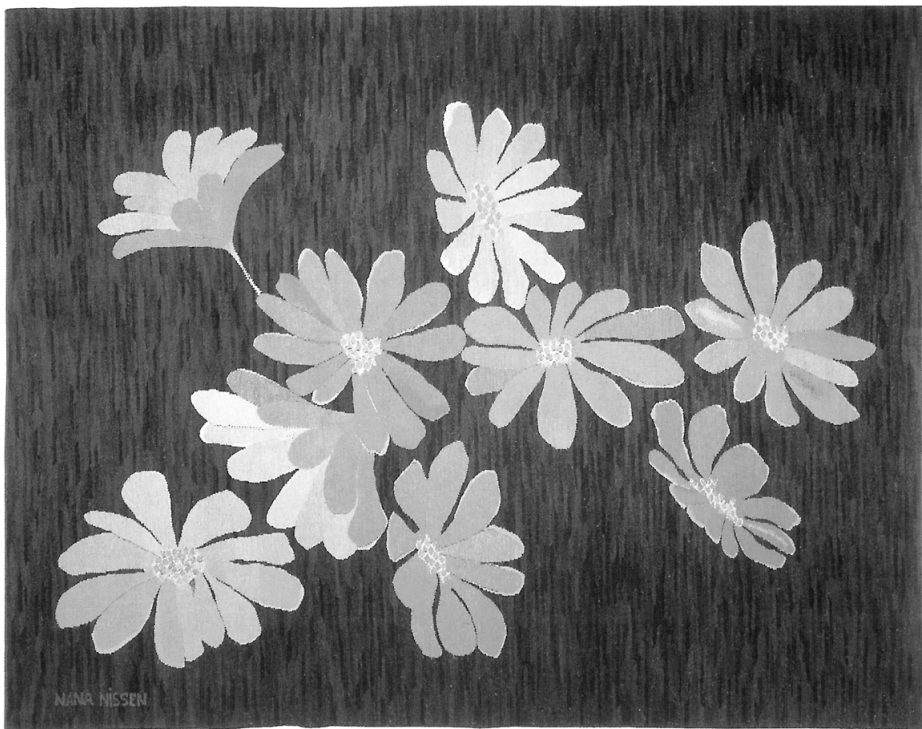
ISBN 8787075989. Pris 175 kr.

Det blev opfattet som en provokation, da Dronningens 50-års fødselsdagsgave i form af en serie store gobeliner til Riddersalen på Christiansborg slot blev bestilt på den franske stats gobelinværksted Les Gobelins i Paris. Skulle vi ikke herhjemme være i stand til at væve de 11 tæpper efter karten af Bjørn

Nørgaard? Vi har dog fremstillet de store serier til Frederiksborg slot og Københavns Rådhus i begyndelsen af vort århundrede.

Diskussionen bølgede, og danske vævere satte sig for at bevise, at dansk gobelinkunst lever og udfolder sig, og resultatet ser vi i dag på Kunstindustrimuseets store udstilling *Dansk gobelin kunst 1998*. Skitser og forarbejder kan ses på Kunstmuseet Køge Skitsetsamling, ligeledes til 3. januar 1999.

Til udstillingerne er udgivet et stort flot katalog med farvebilleder af samtlige 30 udstillede tæpper samt biografiske noter om væver-

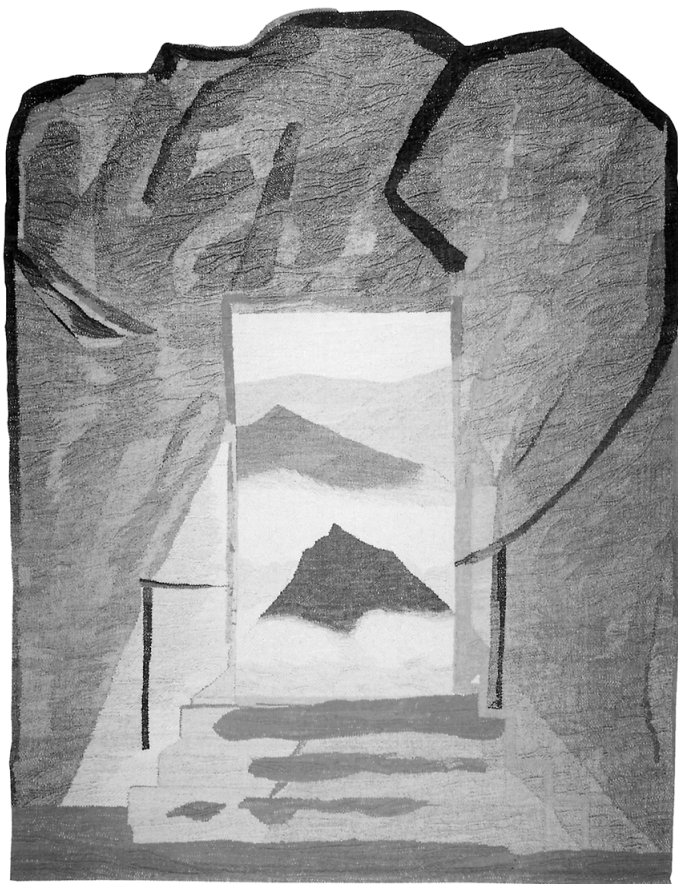
Nana Nissen, Italienske anemoner, 200 x 265 cm. Billedvæv, haute lisse. Trend af hør og islæt af uld, hør og bomuld. Eget værksted 1996-98.

ne. Et af tæpperne, Lise Warburgs store gobelin til Christiansborg efter skitse af Mogens Andersen, er endda vævet på den væv, hvor i sin tid Jomfru i Falkenham efter Joakim Skovgaards udkast blev vævet til Bryllupssalen på Københavns Rådhus. Tråden bagud er knyttet, og udstillingerne viser, at gobelintraditionen har blomstret de sene-

ste 10 år. En pragtfuld manifestation der hermed er dokumenteret.

Katalogets indledende artikler diskuterer gobelin som medie og kunst og tager pulsen på den internationale gobelinkunst efter murens fald.

Lone de Hemmer Egeberg

“Jeg har prøvet at gengive min oplevelse af en vandretur i bjergene, en blanding af virkelighed og forestillingen om det evige”.

Jette Brønnum: Mit bjerg. Min himmel. 230 × 174 cm. Hør i lærreds-, kiper- og sumakh-vævning. Eget værksted 1998.

*Teen er serveret på Kaffe
Facetts: Luftig dug.*

En bog – to anmeldelser:

Kaffe Fassett: *Patchwork. Over 25 fantastiske tæpper.*
Høst & Søn. ISBN: 87-14-29464-8
160 sider, pris 325 kr.

Endnu en af Kaffe Fassetts bøger er blevet oversat til dansk. Denne gang handler det ikke om broderi eller strik, men han er blevet interesseret i patchwork, og derfor videregiver han sine erfaringer på dette område.

Selvom flere af hans kendte strikkemønstre kan omsættes til patchwork, har han nu lavet en bog hvor det udelukkende er patchwork, som har fanget hans interesse.

Bogen er som sædvanlig i hans stil, hvor fotografier af tæpper er nøje afstemt, placeret/opstillet med en masse andre smukke ting. Vi kender alle hans flotte billeder fra de andre bøger, men her er det især

smukt med fotos af de enkelte tæpper alene eller sammen med selve inspirationen.

Som Kaffe Fasset selv skriver, er hans interesse for mønstre nærmest blevet en besættelse for ham, og det er uhyre vigtigt for ham at bruge de rigtige farver, mønstre og stoffer for netop at få det frem, han har i tankerne.

Som en rigtig patchwork-udøver har han fundet ud af vigtigheden af at lave klisterprøver, men han siger at man først rigtig kan se om resultatet er blevet som det skal, når arbejdet er helt færdigt, – det kender vi vist alle.

Tæpperne afspejler flotte farvesammensætninger, der lige er hans styrke, og man kan se, at han spænder lige fra de blide pasteller til de mere mættede stærke farver.

Han arbejder mest med mange forskellige slags mønstrede stoffer

samtidig – ikke så meget de ensfarvede. Hans grundmoduler er dem, som en patchwork-udøver kender, nemlig de traditionelle gamle design bestående af forskellige kvadrater, romber, rektangler og trekanter – men han formår at få dem til at virke anderledes og spændende.

Til hvert af tæpperne er der en udførlig anvisning på arbejdsgangen, lige fra begyndelsen til samling af quilten. Der er mulighed for at sy tæpperne enten i hånden eller på maskine, det må ens temperament afgøre.

Bagerst i bogen er de forskellige skabeloner optegnet til tæpperne. En tro kopi af hans tæpper kan det aldrig blive til, da stofferne ikke er de samme, men man kan lære af den måde han har samlet / placeret farverne / stofferne på.

Dette er en dejlig og fin bog som især henvender sig til patchworkere, der er interesserede i farver og farvesammensætninger, og den kan varmt anbefales på grund af de smukke tæpper og de fine arbejdsbeskrivelser.

Lisbeth Roum-Møller

• • • •

Posten smed noget tungt på min fryser. Det viste sig at være en bog til anmeldelse. Om Kaffe Fassetts bog om patchwork havnede det rigtige sted, kan man altid diskutere. Jeg har nemlig et noget anstrengt forhold til såvel tidens patchworkbølge som til den omsiggribende Kaffe Fassett industri.

Men nu skal en anmeldelse jo også være saglig. Bogens opbygning afviger sådan set ikke fra Kaf-

fe Fassetts tidligere udgivelser. Læseren præsenteres for en række temaer: Blide pasteller, Cirkus, Løvrige haver, Gamle sten og Renæssance. Inden for hvert tema er der syet en række tæpper, der fortæller om inspiration og farver og efterfølgende bringes en syvejledning til hvert tæppe. I syvejledningerne skal man dog være opmærksom på, at der indimellem optræder meningsforstyrrende trykfejl, fx cm, hvor der skulle stå mm osv. Fotografierne er som sædvanlig forførende – måske lige bortset fra de kvalme interiørbilleder, der altså er flest af. Men tre tæpper hængt op i en løvrig have, eller et tæppe i glødende farver hængt op på en fiskekutter – det er bare flot.

Alle tæpper er udført i samarbejde med Liza Prior Lucy (foruden en lang række personer, der har syet de enkelte tæpper), og man kan godt undre sig over, at hun ikke har fået sit navn på omslaget. Selvom jeg har aversioner mod Kaffe Fassett industri, må jeg indrømme, at jeg faktisk godt kan lide flere af bogens tæpper. Det hænger nok sammen med, at de er meget klassiske, – de både ligner og ikke ligner de gamle patchworktæpper fra 1800-tallet.

Farverne er et kapitel for sig, og er måske i virkeligheden det, der gør bogen værd at åbne. Kaffe Fassett bruger ofte "fejlnuancer" (hans eget udtryk) for at skabe en levende flade. Her mener jeg virkelig, at danske quiltere kunne lære noget, – ville de dog bare glemme deres pænhed og indimellem bruge fejlnuancer, så er denne bog i hvert fald ikke udgivet forgæves!

Susanne Nielsen

Tekstilformidling i Europa

Fra Vibeke Ervø har vi modtaget sidste nyt om den europæiske tekstilfront.

ETN (European Textile Network) har netop udgivet håndbogen: *Organisers of Textile Events in Europe*. ISBN 3-923916-07-8.

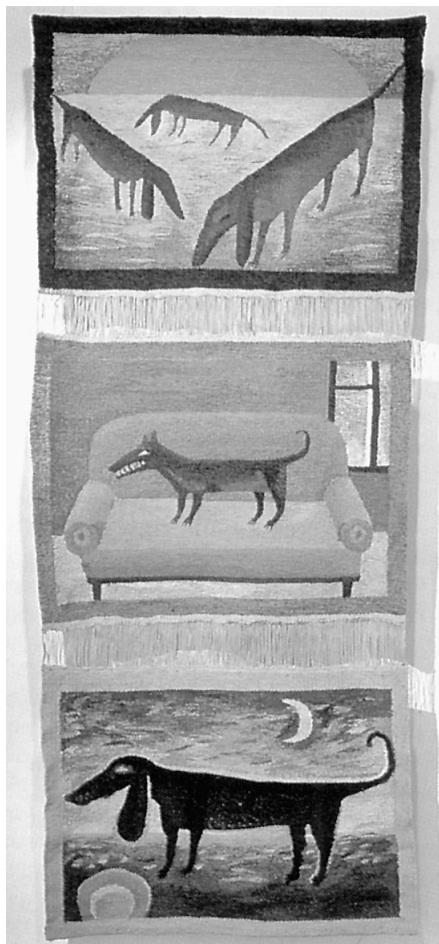
ETN 2000 – som bogen også er kaldt – bringer en lang række adresser på kontaktpersoner, institutioner, museer mv. i Europa og Australien, Canada, Kenya samt Ukraine, Georgien og en del af Rusland.

Det er en meget appetitvækkende bog at bladere i med omtale af udstillinger, konkurrencer, seminarer, kurser om gamle og nye tekstiler. En række spændende institutioner er valgt ud til nærmere omtale med fine fotos.

Organisationen kan kontaktes på adressen: ETN Sekretariat, P.O. Box 5944, D-30059 Hannover.

Web-adressen er: www.ETN-net.org

Lone de Hemmer Egeberg

Ekatarina Nesterova: *Små Hunde*, 1997.
Fra ETN's håndbog "Organisers of Textile Events in Europe".

Alle maskiner fungerer i Tekstmuseet i Tilburg, Holland.

Bøger fra forlagene Borgen, Hekla og Vindrose

1998-kataloget rummer i alt 326 udgivelser, hvoraf 201 er nyheder. Genrerne Fagbøger og Undervisningsbøger spænder vidt. To nye titler falder umiddelbart i øjnene med forfattere, der er velkendte i denne kreds:

- Hanne og Sofie Meedom, *Børnetøj – syet og strikket tøj til børn 0 til 3 år*, 136 sider, 299 kr.

- Dorthe Sigsgaard, *Væv uden væv*, 20 overkommelige projekter, 87 sider, 225 kr.

Der er også andre interessante nyheder, eksempelvis i grupperne Kunst & Kultur og Samfund & Debat.

Hanne Frøsig Dalgaard

Fra åbningen af udstillingen Japanske og danske kniplinger i Københavns Rådhus ses fra venstre: Miako Yasuda, Karin Hoffritz og borgmester H Thustrup Hansen.

Det var en spændende udstilling, hvor 19 af TENENs medlemmer deltog i omvisningen den 15. august 1998. Det meget store rum var smukt dekoreret med en stor mængde kniplinger og fotostat-papir skillevægge med kniplinger, så der var skabt en fin og elegant udstilling. Efter Karin Hoffritz' rundvisning fik vi hver en flot japansk æske af Miako Yasuda. Tak for en dejlig udstilling.

Tekst: Annet Skjelsager. Foto: Frits Lilbæk.

Med stor forfærdelse modtog vi i begyndelsen af august nyheden om, at museumsgården Lundekrog var brændt. I sidste nummer berettede vi om deres sommerudstilling om sypiger og symaskiner.

Lad os håbe, at museets drivende kræfter, Else og Lars Sørensen, som ses her til højre i en tidligere fjernsynsudsendelse, får det lille aktive landbomuseum bragt på føde igen. (Billeder fra TV Lorry) Frits Lilbæk

Omvisning på Københavns Rådhus:

Rådhusgobelinerne, den 28. november 1998

Lørdag den 28.11.1998 kl. 11 er vi atter inviteret til omvisning på Københavns Rådhus.

Besøget gælder denne gang "Gobelinværket", der er beklædt med tæpper efter forlæg af malerne Lorenz Frølich og Malthe Engelsted. Motiverne er hentet fra den danske sagnverden og blev først anvendt som illustrationer i A. Fabricius' Illustreret Danmarkshistorie for Folket (1854-55). Tæpperne er udført i haute lisse-teknik under ledelse af Dagmar Olrik i årene 1902-1920 og viser bl.a. "Skjold der dræber bjørnen".

Lise Warburg, der selv er udlært i den danske gobelintradition, før hun tog til Paris og blev elev på Les Gobelins, har lovet at fortælle om tæpperne og kvinderne bag

dem. Hvis det er muligt mellem de mange lørdagsbryllupper, vil Joyce Svensson vise os bryllupssalen med tæppet Jomfru i Falkenham efter Joakim Skovgaards karton.

Bagefter går vi over til Lise Warburgs gobelinværksted i Frederiksholms Kanal og ser den væv, Skovgaards gobelin er vævet på. Vi får en kop kaffe eller the til vor medbragte mad, og Lise vil herefter fortælle om sit eget arbejde ved væven.

Arrangementet ventes at slutte ca. kl. 15 og koster 50 kr. pr. person. Begrænset deltagerantal. Tilmelding og betaling pr. giro 143-0130 til Anni Mejhdahl senest den 16.11.98.

Kontaktperson er Lone de Hemmer Egeberg, tlf. 42 81 15 97.

Udsnit af: Skjold og bjørnen. Efter forlæg af Lorenz Frølich 1904.

ARRANGEMENTS- OG Udstillingskalender

TENEN deltager i den landsdækkende **Håndarbejdets Dag lørdag den 7. november kl. 13-16 i Fuglevad Vandmølle**. Vi byder på den store vifte af *dias udgivet af Danmarks Folkelige Broderier*. Det sker på flere opfordringer fra medlemmer. Det drejer sig om 12 serier af billeder af smukke bevaringsværdige tekstiler i privat eje, både sengetøj, dragter og andet udstyr med fornemt broderi, kniplinger og vævning. Det vil være værd at "hænge på" denne dag. Der bliver serveret kaffe/te med brød. Prisen er 25 kr. Alle er velkomne! Tilmelding af hensyn til kaffen sker til kontaktpersonen Hanne Frøsig Dalgaard, tlf. 45 88 32 67. Fuglevad Vandmølles adresse er: Møllevej 6, 2800 Lyngby.

TENEN indbyder til omvisning: Lørdag den 28. november 1998 kl. 11 til ca. 15 er vi atter inviteret på Københavns Rådhus, denne gang med emnet *Rådhusgobelinerne*. Pris 50 kr. pr. person. Begrænset deltagerantal. Tilmelding og betaling pr giro til Anni Mejdahl senest den 16.11.98. Se mere udførlig indbydelse i dette nummer af bladet. Kontaktperson er Lone de Hemmer Egeberg, tlf. 42 81 15 97.

Kursus på Folkeuniversitetet i Roskilde: Kirkens Klæder. Alterskrud, messehagel, bispekåbe og præstekjole i den danske evangelisk-lutherske kirke. 12 dobbelttimer ved Hanne Frøsig Dalgaard.

Afholdes torsdage kl. 19.30 – 21.15 fra den 5. november – 10. december 1998 og 14. januar – 18. februar 1999 på Amtsgymnasiet (overfor Domkirken).

Tilmelding kan ske til Folkeuniversitetet, Skomagergade 38, 4000 Roskilde, åbent hverdage kl. 10-15. ePost: ues@ruc.dk. Programmet kan ses på Internet: www.ues.ruc.dk.

Randers Kunstmuseum: Bodil Kaalunds malerier, grafik og tekstiler. Fra 11.12.1998 til 7.2.1999.

Textilforum:

Billedtæpper og collager af Vibeke Hansen. Indtil 31.10.1998.

Adr.: Vestergade 20, 7400 Herning.

Ikast Bibliotek: Plancheudstilling om Dronningens Rømdragt. Indtil 5. december 1998. Adr.: Grønnegade 25, 7430 Ikast.

Egnsmuseet i Egtved: Klude, garner og mennesker. Randbøldal Klædefabrik 1946-70. Indtil 1.11.1998. Adr.: Grindstedvej 30, 7184 Vandel.

Middelfart Museum: Juleåbent i Henner Friisers hus med Emilies hatte 18. november til 21. december kl. 13-16.

Odense Hovedbibliotek: H. C. Andersens Papirklip – som vævede gobeliner, af væverne Ulrikka Mokdad og Anne-Mette N. Jørgensen. Fra den 6.

november til den 31. november 1998, mandag-torsdag kl. 10-19, lørdag og søndag kl. 10-16, fredag lukket. Ulrikkas billedvævninger udstilles desuden på Vanløse Bibliotek ved København i begyndelsen af januar 1999.
Adr.: Odense Banegård Center, Østre Stationsvej 15, 5000 Odense C.

Kongskilde Friluftsgård: *Gedevisioner*. En utraditionel udstilling af moderne strik- og smykkedesign. 31.10 – 1.11.98. Adr.: Skælskørvej 34, Sorø.

Museet for Samtidskunst: *Et sting ind i tiden*. Kortlægning af Roskilde 1988 i anledning af byens 1000-års jubilæum. I samarbejde med billedkunstneren Maria Finn og digteren Ulrikka S. Gernes holder museet den første søndag i hver måned åbent hus for alle kvinder, der vil bidrage med et broderi af det sted, de holder mest af i Roskilde. Broderidag 1. november kl. 13 – 17. Det synlige resultat – et *Bykort over Roskilde og omegn anno 1998* udstilles til december i museets bibliotek. Ring og hør nærmere hos Tine Seligmann på museet på tlf. 46 36 88 74. Hjemmeside: <http://www.mfsk.dk>. Adr.: Stændertorvet 3 D, 4000 Roskilde.

Esrum Møllegård: *Gedevisioner*. En utraditionel udstilling af moderne strik- og smykkedesign. 7.-8.11 og 14.-15.11.98. Adr.: Klostergade 12, Esrum.

Galleri Krebsen: *20 x 20 x 20*. Minitekstiler. Stoftrykker- og Væverlaugets censurerede udstilling af billedvævninger i miniformat. Indtil 1. november 1998. Adr.: Studiestræde 17 A, København.

Rundetårn: *SJAL 99* er en udstilling af sjaler i væv, tekstiltryk, broderi, strik og forskellige frie teknikker, arrangeret af TEXTIL 2000 i tiden 5. december 1998 – 3. januar 1999. Mandag-lørdag 10-17, søndag 12-17, tirsdag og onsdag også 19-22. Adr.: Købmagergade 52 A, København.

Kunstindustrimuseet:

Sarier fra Orissa. Indtil 8. november 1998.

Grønsesøgende mode. Arbejder af fire unge beklædningsformgivere. Indtil 22. november 1998.

Dansk gobelin kunst 1998. Indtil 3. januar 1999 – samtidig med Køge Skit-sesamlings udstilling.

Broderi og quilt. Piquébroderi og patchwork quilts fra museets samling. 24. november til 14. marts 1999.

Adr.: Bredgade 68, 1260 København K.

Køge Skit-sesamling: *Dansk gobelin kunst 1998. Skit-ser*. Indtil 3. januar 1999 – samtidig med Kunstindustrimuseets udstilling.

Adr.: Nørregade 29, 4600 Køge.

TENEN vil gerne bringe fyldestgørende oversigter over udstillinger af interesse for vore læsere. Det er ofte svært at få oplysningerne fra museer og udstillingssteder i tilstrækkelig god tid, og vi opfordrer derfor alle til at bidrage med informationer om kommende arrangementer til bladets redaktion. Deadline for korte meddelelser er ca. to uger før bladet udkommer.

Telefonliste for TENENs bestyrelse mv.

<i>navn</i>	<i>adresse</i>	<i>telefon / ePost</i>	<i>hverv</i>
Susanne Nielsen	Sasserød 16 5462 Morud	64 83 11 26	formand
Astrid Dueholm	Lembkesvej 12 B 6100 Haderslev	74 52 19 54	næstfor- mand
Anni Mejdahl	Nibsbjergvej 10 7500 Holstebro	97 42 37 86	kasserer
Annet Laursen Skjelsager	Dorthesvej 2 3520 Farum	44 95 05 55	dagbog
Hanne Frøsig Dal- gaard	Bredebovej 33, 6.tv 2800 Lyngby	45 88 32 67 <i>hfd96@internet.dk</i>	redaktion
Lone de Hemmer Egeberg	Gærdet 12 3460 Birkerød	42 81 15 97 <i>lone.egeberg@get2net.dk</i>	redaktion
Vibeke Lilbæk	Kollerødvej 39 3450 Allerød	48 17 16 47 <i>vofl@get2net.dk</i>	redaktion
Jytte Harboesgaard	Frederiksberg Allé 78 1820 Frederiksberg C	33 21 14 81	suppleant
Beth Døssing	Rybergsvej 19, 1 5631 Ebberup	64 87 19 19	suppleant
Lucie Borgsmidt- Hansen	Broholms Allé 28 2920 Charlottenlund	39 64 31 85	revisor
Frits Lilbæk	Kollerødvej 39 3450 Allerød	48 17 16 47 <i>vofl@get2net.dk</i>	redaktion

Bliv medlem af: **TENEN** Dansk Tekstilhistorisk Forening

Kontingent for 1998/99 er 135 kr.

TENEN – Dansk Tekstilhistorisk Forening,
Anni Mejdahl, Nibsbjergvej 10, 7500 Holstebro
telefon 97 42 37 86, giro 143–0130.

Har du nu betalt ?

TENENs kasserer kan konstatere, at enkelte medlemmer ikke har husket at betale kontingent.

Kontingent for 1998/99 er 135 kr.,
som skal betales på giro 143–0130.

med venlig hilsen fra kassereren

Nu mildnes luften ...

I Australien er fåreklippesæsonen i fuld gang og det velkendte uldfirma Woolmark fortæller, at i år vil man som noget nyt lade fårene klippe sig selv.

Det er ganske vist: Bioclip kaldes en australsk udviklet proces, som benytter et naturligt forekommende protein til at få får til at smide ulden. Klipping er overflødig – ulden skal bare indsamles. En arbejder kan så “høste” 300 fårehamme om dagen mod før 120 med den gamle teknik.

Dyrene får først “overtøj” på – et tyndt plastiknet cirka som det, vi kender fra juletræer. Herefter får dyret et indsprøjtning med EGF-protein, som i et døgn tid bevirker, at hårfibrene vokser tyndt og skrøbeligt. Derpå vokser uldhårene normalt igen.

Når det svage stykke hår efter en uges tid når op til hudoverfladen bliver nettet bliver klippet op og uldhammen er klar til at blive taget af. Fåret er nu ikklædt en let ulden “undertrøje”, som imidlertid er så tyk, at insekter ikke kan stikke igennem og fårene bliver i øvrigt heller ikke såret af saksen, som det jo kan ske under normal klipping. (Efter CSIRO: <http://www.csiro.au/news/mediarel/mr1998/mr98148.html>)

Frits Lilbæk